

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

DOI <https://doi.org/10.33402/up.2025-19-10>

Василь ГУЛАЙ

*кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7609-7967>
e-mail: vasyl.v.hulai@lpnu.ua*

**[РЕЦ.]: «СПРАВЖНИЙ ДРУГ ПІЗНАЄТЬСЯ
В БІДІ!» [НА КН.]: WOJNA NA UKRAINE:
KIJÓW – WARSZAWA RAZEM DO ZWYCIĘSTWA.
ANALIZY – REFLEKSIĘ – KALENDARIUM.
PRACA ZBIOROWA POD REDAKCJĄ STANISŁAWA STĘPNIA.
WARSZAWA: FUNDACJA WOLNOŚĆ
I DEMOKRACJA, 2022. 418 S.**

Вступну частину рецензованої монографії відкривають «Передмова» Станіслава Степня (с. 9–11) та «Інформація від видавців» Лілії Любонєвіч (с. 12–17).

Конструктне спрямування поважного дослідження закладено вже у квінтесенції «Передмови» директора Південно-Східного наукового інституту в Перемишлі професора Станіслава Степня, що не завжди поляки порозумілися з українцями, не завжди визнавали власну правоту і не треба було б цієї війни, щоб українці й поляки зрозуміли, якими близькими вони є народами.

В «Інформації від видавця» представниця польської фундації «Свобода і демократія» Л. Любонєвіч докладно викладає перебіг вересневих (2022 року) XV польсько-українських зустрічей у Яремчі за участю науковців, експертів, дипломатів, урядовців та політичних діячів обох країн у межах міжнародної конференції «Україна та Республіка Польща в умовах критичної глобальної турбулентності: нові виклики, загрози та можливості», з якої окремі доповіді включені до рецензованої праці.

Основну частину цієї монографії становлять чотири структурованих розділи: «Аналізи та роздуми», «Повідомлення свідків», «Хроніка подій» та «Документи».

Перший розділ монографії відкривається статтею відомого українського публіциста й науковця Миколи Рябчука «Гуртування довкола прапора: українська громадянська ідентичність під час війни» (с. 19–32). Поставивши у центр дослідницького інтересу концепт «гуртування довкола прапора» (rallying round the flag), автор ґрунтовно аналізує соціально-політичні процеси під час новітньої російсько-української вій-

ни, доводячи, що українці у критичних умовах та перед лицем екзистенційних загроз спроможні відкинути партикулярні інтереси і суперечності, консолідуватися на користь загальнонаціональної єдності та солідарності, що особливо яскраво проявилось у структурованому опорі російській повномасштабній агресії від 24 лютого 2022 року.

У розвиток теми монографії відомий польський історик Міхал Клімецький пропонує читачам свою дискусійну розвідку «Чого хоче Росія від України, Європи та США? Коментарі щодо витоків та перспектив війни в Україні» (с. 33–48). Автор слушно нагадує, що новітній російський реваншизм бере свої витoki від виступу президента В. Путіна на Мюнхенській безпековій конференції 2007 р., далі отримав перші реальні здобутки через результативний тиск на учасників саміту НАТО в Бухаресті 2008 р. щодо ненадання чіткої перспективи членства в цьому військово-політичному блоці Україні та Грузії та відчув свою силу через непослідовну реакцію західних держав на збройне вторгнення Росії у Грузію 2008 р. й Україну 2014 р. І сьогодні, за словами М. Клімецького, «Збройні сили України ефективно захищають суверенітет своєї держави та водночас безпеку країн ЄС та НАТО» (с. 48), чого не варто забувати окремим польським політикам консервативного та особливо праворадикального спрямування, котрі на догоду політичній кон'юктурі останніх років ставлять під сумнів стратегічне українсько-польське оборонне співробітництво проти реваншу російського неоімперіалізму В. Путіна.

Окремої уваги заслуговує результат творчої співпраці університетської й академічної науки в особі знаних українських політологів ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника професора Ігоря Цепенди та професорки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України Марії Кармазіної під темою «Справжнє обличчя “руського міра” на тлі російської агресії проти України» (с. 49–58). Докладно не переповідаючи усіх вагомих результатів цього наукового дослідження, хочемо акцентувати на оптимістичних висновках (до яких також сам долучаюся), що новітня російсько-українська війна завершиться деградацією Росії і остаточним розпадом теперішньої форми агресивного російського імперіалізму, а відносини України й Польщі, попри всі історичні катаклізми та сучасні виклики, розвиватимуться на взаємоповазі й взаємній підтримці (с. 57).

Визнаний дослідник українських національно-визвольних змагань 1917–1923 рр. з академічного Інституту історії України професор Владислав Верстюк запропонував свою історичну ретроспективу ідейної спадщини російського націоналізму крізь призму сучасної російсько-української війни. При цьому автор не тільки доречно звертається «Шановний читачу, чи треба тебе особливо переконувати, з якого нафталіну сьогодні черпає свої ідеї В. Путін та російська пропаганда» (с. 61), але вміло викриває відповідні ідеологічні наративи. Акцентуючи на минулому, автор з оптимізмом дивиться у майбутнє, коли після завершення війни українцям доведеться докорінно змінювати свої стосунки зі східним сусідом, враховуючи весь минулий історичний досвід (с. 83–84).

Політико-правову та політико-комунікаційну візію українсько-польських відносин у перший рік широкомасштабного вторгнення пропонують завершальні розвідки цього розділу рецензованої монографії.

Так, дослідник та громадський діяч з Дрогобича Іван Матковський, який активно співробітничав із Південно-Східним науковим інститутом у Перемишлі, представив «Нарис польського законодавства для біженців з України після 24 лютого 2022 року» (с. 85–94). Виняткова весна 2022 року істотно вплинула на зміни законодавства Республіки Польща та правових актів Європейського Союзу в царині регулювання прав на міжнародний захист вимушених переселенців. Закладені тоді правові засади дозволили близько одному мільйону українських вимушених мігрантів унаслідок російської агресії не тільки залишитися у Польщі, але і спробувати знайти власне місце в економічному, повсякденному і суспільному житті цієї країни, що вартє окремої й не однієї українсько-польської монографії.

Свої бачення цього на сторінках рецензованої монографії пропонує польський політолог Анджей Шептицький у доповіді «Біженці з України та польсько-українські відносини» (с. 95–114). Підсумовуючи, він вказує, що ця нова ситуація з точки зору Польщі, традиційної країни еміграції й квазімоноетнічного суспільства, вимагає відповідних змін у державній політиці щодо інтеграції новоприбулих та протидії ксенофобії (с. 113–114).

Інший польський аналітик та медіазнавець Пьотр Косьцінський написав не тільки цікаву з наукової точки зору, але корисну для політиків й урядовців прикладну роботу під заголовком «Російсько-українська війна та російська медіаагресія проти Польщі» (с. 115–130). Дослідник не лише комплексно аналізує інструментарій, характер та масштаби російського маніпулятивно-пропагандистського впливу на Польщу в перший рік повномасштабного вторгнення РФ, але фахово акцентує на постанові штучних проблем, як-от «українізація Польщі» (с. 129), які, на нашу думку, на жаль, увійшли в актуальний порядок денний окремих впливових політичних сил Польщі, про що засвідчили як парламентські вибори 2023 року та особливо перший тур президентського голосування 18 травня 2025 р. Серед іншого, це наслідок того, як пише П. Косьцінський, що «російська пропаганда не зустрічає в Польщі великого опору» (с. 130).

Професор Волинського національного університету ім. Лесі Українки історик Микола Кучерепа проаналізував сучасну українсько-польську співпрацю в культурній сфері у відповідній публікації (с. 131–136). Варто відзначити не тільки належний фактологічний та хронологічний аналіз передумов, основних напрямів та ролі різних форм культурної співпраці обох народів від М. Кучерепа, але також його цінні практичні рекомендації українським і польським урядовим колам щодо «розбудови інфраструктури інформаційної мережі України та Польщі щодо відомостей про культуру сусіднього народу; удосконалення механізмів здійснення культурної співпраці з особливою увагою до гастрольної та театральної діяльності до сусідніх країн, розширення території та кількісного складу учасників культурного діалогу України та Польщі» (с. 136).

Логічним завершенням першої частини рецензованої монографії у частині висловлення практичних пропозицій для інтенсифікації стратегічного партнерства України та Республіки Польща на сучасному етапі російської агресії стала доповідь досвідченого польського дипломата Марека Зюлковського «Енергетична незалежність України та відбудова країни» (с. 139–156). Погоджуємося з авторитетним

фахівцем, що, «незважаючи на значні пошкодження інфраструктури, український енергетичний сектор все ще зберігає свій потенціал» (с. 156), але не можемо, з перспективи сьогодення, не вказати, що своєрідний «запас міцності» істотно зменшується на тлі комбінованих російських атак чи не кожного дня саме по енергетичній інфраструктурі українських міст.

Друга частина рецензованої книги містить повідомлення свідків новітньої російсько-української війни: Тетяни Бакоцької «Російсько-українська війна: стан тимчасовості» (с. 159–166), Петра Антоненка «Чернігівщина у вогні війни» (с. 167–172), Ольги Морозової «Миколаївщина – південний форпост України в російсько-українській війні» (с. 173–192) та Євгена Сінкевича «Херсон – “чуже” місто» (с. 193–218), які не тільки заслуговують на окрему дослідницьку увагу для порівняння й узагальнення досвіду різних форм опору загарбникам на Сході та Півдні України в найважчий 2022 рік.

Третій розділ рецензованої книги містить упорядковану С. Стемпнем та П. Антоненком хроніку перших 300 днів повномасштабної агресії РФ проти України, чимало наведених подій та фактів залишаються маловідомими чи вже призабутими для українського суспільства, не говорячи вже про поляків.

У четвертій частині публікації подано систематизовані авторським колективом спільні заяви, відеозвіти, публічні виступи, інтерв'ю президентів Польщі та України – Анджея Дуди та Володимира Зеленського, які будуть надзвичайно цінними для подальшої праці істориків українсько-польських відносин сучасності.

Завершується рецензована монографія важливими «Комунікатом» і «Постскриптомом» та необхідним науково-довідковим апаратом – «Відомості про авторів» та «Показчик імен».

Підсумовуючи, необхідно відзначити вагомий внесок авторського колективу рецензованої монографії та особисті зусилля редактора проф. С. Стемпня у ґрунтовне дослідження актуального стану українсько-польських відносин з історико-політологічного кута зору та формування пропозицій для подолання викликів стратегічному партнерству України й Польщі, зумовлених діяльністю країни-агресорки та агентів московського впливу в Києві та Варшаві.

Дата надходження статті: 31.07.2025

Дата прийняття статті: 20.08.2025

Опубліковано: 12.11.2025